

FILM ÉS EMLÉKEZET 200 ÉVE SZÜLETETT BOŽENA NĚMCOVÁ

Offertáler-Havasi Béla

ny. szlovák nyelv és irodalom tanár, Miskolc

Absztrakt: Csehországban 2020-ban ünnepelték Božena Němcová (1820–1862) író születésének 200. évfordulóját. A megemlékezések sorában említést kell tennünk a cseh televízióban (ČTV 2) bemutatott *Božena* című dokumentumfilm-sorozatról, amelyben a cseh emlékezet, kultusztörténet néhány jelenségével találkozunk. A film az író leszármazottairól (gyermekeiről, unokáiról, déd- és ükunokáiról) mutatott be új életrajzi információkat. Božena Němcová emlékezete Miskolcon és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is élő, az elmúlt években több emlékhely jött létre (Miskolc, Bükk-szentlászló, Edelény, Kisgyőr–Harsány útelágazás), és számos publikáció jelent meg az író életművéről és a magyarokkal való kapcsolatáról.

Kulcsszavak: cseh nemzeti irodalom, 19. század, romantika, filmkritika, társadalmi emlékezet

Csehország 2020-ban emlékezett az író születésének kétszázadik évfordulójáról, arról a neves személyről, aki az első nőíróként jelent meg a cseh irodalmi életben, mint maradandó művek alkotója, illetve a hazai széppróza megteremtője. A reformkor szülötte, mely időszak az európai nemzetek megújulásának kora, amikor a nemzeti romantika szellemi áramlatok bátorságával kényszeríti ki a liberális eszmék részbeni érvényesülését. Ezen útkezesnek vált aktív szereplőjévé és lett a feminizmus merész zászlóbontója. Ott látjuk a világirodalomban, annak panteonjában olvasható aranybetűs neve. Gazdag írásaival jelentős értéket jelent a reformkort kutatóknak, helytörténészeknek és más szellemi foglalkozásúaknak. Úgy is tekinthetünk személyére, mint a magyarok és szlovákok 1850-es évekbeli krónikására, de művei nem csak útleírások, hanem szépirodalmi alkotásként is helytállnak.

A hazánkra vonatkozó írások megértéséhez szükséges említést tenni arról, hogy Božena férje vezető pénzügyőri kinevezéssel került Miskolcra, majd Balassagyarmatra, ahová felesége gyerekeivel együtt nem követte. Az azonban lehetővé vált,

hogy meglátogassa, így a történelmi Magyarországon négy alkalommal járt.¹ Ezen utakra igen tudatosan készült. Tudta, mire kíváncsi, kihez fordulhat információért, milyen nyomokat hagytak e tájon a cseh husziták. Mindez forrásul szolgált munkáinak megírásához, amelyekben ismereteinek kifejtése mellett érzésvilága is visszatükröződik. Az útleírások, a hétköznapi életképek, a népszokások, a hagyományok, a történelmi helyek, tájak összegyűjtése, számbavétele és feldolgozása során keletkezett élményeiből három műve született.² Írásai azt az érzetet keltik az olvasóban, hogy az országgal ismerkedő – elsősorban nem vendégeskedő – kíváncsiságára nagy erővel ható új ismeretek, új élmények birtokában tiszteletet parancsoló módon örökíti meg az itt élő népek mindennapjait, tárgyi világát. Az író nyitott gondolkodásának, megvilágító erejű tapasztalatának gyümölcse olyan hatású, hogy a múlt tiszta forrása az olvasó szellemi világképét gazdagítja.

Božena nyelvezete könnyed, mindenki számára érthető, kifejezésmódja a cseh nyelv értéktárát gazdagította. Mondatainak csokorba fűzésekor gyakran hívta segítségül a természet világát, annak

1 Első út: 1851. április 24. – május 14. Prága–Pozsony–Pest–Buda–Hatvan–Mezőkövesd–Miskolc–Szolnok–Pest–Bécs–Prága. Második út: 1852. augusztus 20. – október 18. Balassagyarmat–Besztercebánya és környéke. Harmadik út: 1853. május 9. – október 17. Balassagyarmat és környéke. Negyedik út: 1855. augusztus 27. – október 21. Prága–Bécs–Pozsony–Sziács–Bacúch (Vacok)–Besztercebánya–Feketebalog–Brez-nóbánya–Tiszolc–Murány–Pozsony–Prága.

2 *Vzpomínky z cesty po Uhřích* [Magyarországi útiemlékek], Lumír, 1854. IV. évf. 1.; *Z Uher* [Magyarországról], 1852; *Uherské město: Ďarmoty* [Magyar város: Balassagyarmat], 1858–1859. Idézett műveit összefoglaló kiadásban lásd NĚMCOVÁ 1911.

megértéséhez pedig a metafora képeit használta, ahogyan tette egyik kisregényében is.³ Az idilli, nyíló szerelem érzelmét és a reménytelen vágyakozást kifejező képsorokat zömében vers formájába öntötte.

Leánykórus hajnali dala:

„Arcom, arcom nyíljál mint virágom,
Szent János felkeltekor,
búza harmatával mossalak.”

Kató szomorú magányában:

„Szívem könnyekkel beborítva,
ahogy a magyar korona gyöngyökkel kirakva.”

Ez a lírai kép mindent elárul, jelzi a magyarokhoz és a szlovákokhoz kapcsolódó viszonyát, tiszteletét.

Jelen közlemény a cseh televízióban (ČTV 2) bemutatott *Božena* című dokumentumfilm ismertetésére vállalkozik. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve azért ad teret ennek a témának, mert Borsod-Abaúj-Zemplén megye az elmúlt évtizedek során – szerény eszközökkel – kultuszt teremtett az író örökségének megismertetésében (NĚMCOVÁ 2014; HLAVAČKA–ROSSOVÁ 2016; OFFERTÁLER-HAVASI 2017; 2018). A film ehhez ad újabb ismereteket, kiegészítve a Božena Němcováról alkotott magyarországi képet. A róla való megem-

lékezés változatos formái is igazolják, hogy a cseh történelem megkerülhetetlen alakjáról van szó. Ebből most csupán említem az író arcképét ábrázoló ezüstérem kibocsátását, valamint az itt ismertetett filmsorozatot említem. A film négy gyermekéről és azok utódairól, sorsuk alakulásáról szól, ami Csehországban a televízió nézőiben váratlan érzelmi hullámokat váltott ki, hiszen ezidáig jóformán semmit nem tudott a társadalom a látottakról.

BOŽENA NĚMCOVÁ GYERMEKEI

Božena Němcová négy gyermeke közül a felnőtt kort hárman éltek meg (1. kép). Hynek (1838–1853), mint elsőszülött iránt nagy reményeket táplált az édesanya, fia kiváló képességei miatt, különös tekintettel a festészet iránti vonzódására. Súlyos drámaként élte át fia tuberkolózis miatt bekövetkező halálát. Ezen sorscsapás adott erőt legismertebb művének (*Babička* – Nagyanyó) megírásához (2–3. kép), melyből két alkalommal játékfilm készült, a nagyközönség örömeire. Egy évvel később született Károly (1839–1901), őt követte Dora (1841–1920), majd Jaroslav (1842–1898).

Theodora leányuk – akit születésétől csak Dorának becéztek – gyermekkorában sokat betegeske-

1. kép. Božena Němcová és gyermekei, 1852.
Balról jobbra: Jaroslav, Karel, Hynek, Dora
Fig. 1. Božena Němcová with her children, 1852.
From the left: Jaroslav, Karel, Hynek, Dora

3 *Chyže pod horami* [Házak az erdő alatt], 1881. Szlovák nyelven megjelent: 1967.

dett. Hároméves korában tüdőgyulladást kapott, melynek hatására a duzzadt nyirokcsomó, illetve a torokgyulladás következtében keletkezett sebhelyek tartósan bizonyultak, gyógykezelésük sikertelen volt. Kiskorától édesanyja támasza volt, szívesen végzett házimunkákat. Szeretett varrni, annak fogásait könnyen elsajátította. Szabadidejét így hasznosan köthette le olyannyira, hogy a szomszédoknak is vállalt varrást, aminek anyagi vonzata további ösztönzést adott számára. Ez is segítette őt a prágai Felső Leányiskola elvégzésében. Anyja biztatására – és szorgalmával – megszerezte Prágában a tanítói oklevelet.

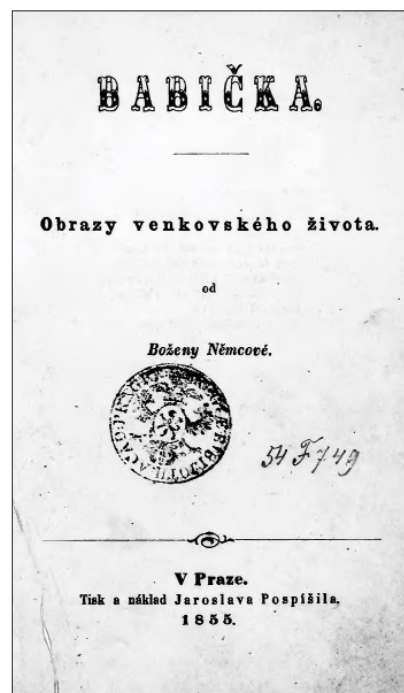
Az édesanyja halálát követő évben a jičíni leányiskolában kézi mesterséget és francia nyelvet tanított. Csehországban elsők között sajátította el a modern, iparszerű varrógép kezelését. Negyvenhat évi iskolai szolgálatát a Hradec Králové-i Járási Iskolatanács és a püspöki kar elismerő oklevéllel jutalmazta. Abban az időben a tanítónők nem mehettek férjhez, családot nem alapíthattak. Ezért az egyik jómódú kereskedő házassági ajánlatát nem fogadhatta el. Negyven évesen erős érzellemmel kötődött a helyi polgármesterhez, akitől állapotos

lett. A társadalmi felháborodás elkerülése érdekében egy időre Prágába költözött, és 1883-ban megszülte Theodora Alfrédot. Ebben a válságos és nehezen elviselhető helyzetben úgy kellett döntenie, hogy fiát Slaněba helyezi nevelési célzattal. Ő maga visszatért Jičínbe. Fia azonban négyéves korában torokgyíkban meghalt. Dora, aki mindig szűkös anyagi körülmények között élte életét, álmait úgy kívánta valóra váltani, hogy Jičín város akkori külterületének határában családi házat építtetett Dušan Jurkovič építésszel, aki a gyógyvizéről híres luhačovice-i vízforrások övezetében a gyógyulást szolgáló építmények, szállodák nemzetközileg elismert tervezője volt. Halála után az értékes ingatlan az örökösök árverése útján eladásra került, és ma a villa teljes pompájában, mint védett műemlék idézi a 19. századi és 20. század eleji hangulatot.

Jaroslav mutatta a legtöbb hasonlóságot anyja alkatával és jellemével. Mint testvére, Hynek esetében, nála is igen korán megmutatkozott a rajz iránti érdeklődése, tehetsége, és nyilvánvalóvá váltak ezirányú képességei is. Sikeresen felvételizett a prágai Képzőművészeti Akadémiára. Amellett anyja gondoskodott más területen történő képzéséről

2. kép. A Ječné utcai ház Prágában, ahol a *Babička* (Nagyanyó) című művét írta 1853-ban
Fig. 2. Božena Němcová's work *Babička* (*The Grandmother*) was written in the Ječné street, Prague, 1853

3. kép. A *Babička* (Nagyanyó) című regény 1855-ös kiadása
Fig. 3. 1855 edition of the novel *Babička* (*The Grandmother*)

4. kép. Az író nő síremléke a Vyšehrad-i Nemzeti Temetőben (Prága)

Fig. 4. The tomb of the authoress in the National Cemetery Vyšehrad (Prague)

is. Különböző jótékony támogatók segítségével Božena elérte – férje akarata ellenére –, hogy Jaroslav Münchenbe jusson a Képzőművészeti Akadémia festészeti szakára. Ott azonban csak egy évet tanulhatott, a folytatáshoz hiányoztak a további anyagi támogatók. A nyelvek iránti érdeklődése nem volt hiábavaló: gyorsan megtanult oroszul és franciául, ami lehetőséget adott a külföldön való érvényesüléséhez. Végül mint rajztanár került az odesszai orosz reáliskolába. Házasságot kötött, de gyermekük nem született. Később igazgatói állást vállalt Vinyicén, ahol a gyümölcsfák nemesítésébe fogott. Így került kapcsolatba az akkor már nemzetközileg ismert orosz növénynemesítő Ivan Vlagyimirovics Micsurinnal.

1895-ben az orosz kormány megbízottjaként Észak-Amerikába került az ott folyó titkos gyümölcsstermesztés tanulmányozására, melynek tapasztalatait orosz nyelven terjedelmes írásba foglalta. Munkahelyéről három év után fokozódó reumás fájdalmai miatt Prágába érkezett gyógykezelésre, ahol közben tüdőgyulladás miatt életét veszítette. Csak különleges és szigorú engedély birtokában helyezhették holttestét a prágai Visegrádi (Vyšehrad-i) Nemzeti Temetőben lévő anyjának sírjába, tekintettel görögkatolikus vallására (4. kép).

Josef Němec és Božena Němcová családjából Károly fiuk lett az egyetlen, akinek él leszármazott-

ja. Már kiskorában tudatosult benne, hogy örömet jelent számára a kertészet sokszínűsége, változatossága. Mindkét szülő támogatta abban, hogy kertész váljon belőle. Az alsó reáliskola elvégzése után – örömeire és szerencséjére – a jól ismert prágai kertész, Fiala Josef által irányított „Na Slupi” közösségi kertben (ma Botanikus kert) kapott állást 1854-ben.

Édesanyja és nővére, Adél biztatására tapasztalatszerzés céljából a porosz Zahán (németül: Sagan) városába került, ahol az ottani kastély parkjának helyettes vezetője lett. A városban töltött két év után feleségül vette a három évvel idősebb Adél nagynénjét, édesanyja akarata ellenére. Rövid időt töltött a porosz királyi Sanssouci-kertészetnél Postupimban (Potsdam). Újabb állomáshelyének a morvaországi Rájec városát választotta. 1860-ban a prágai Klamovka-kertészetben dolgozott, majd 1874-től a Tábor városában működő Gazdasági Főiskola kertészeti szakán oktatott 1896-ig, amikor a prága-trójai Pomológiai (Gyümölcsstermesztési) Intézet igazgatójává nevezték ki.

Károly kétszer nősült. Első házasságából született Božena, Károly és Milena, második házasságából pedig Miroslav, Marie (Madla), Jaroslav és Vladimír.

BOŽENA NĚMCOVÁ UNOKÁI

Agilis, mint a nagyanyja: Němec Mária

Božena Němcová utódairól kevés ismeretünk van, de a Károly nevű fiának második házasságából született Němec Mária (1885–1930), a Madla névre is hallgató unoka története regénybe illő téma lehetne. Vonzotta őt a színészi pálya, de végül a prágai Tanítóképző Intézetben szerzett diplomát. Éveken át volt ún. gyakorló tanító: az iskolai órák tananyagának végleges elsajátításához iskolán kívüli foglalkozásokat, szilenciumot tartottak, ennek egyik oktatója volt Madla.

Átélt az első szerelmet, és elfogadta a Hradec Králové fiúgimnáziumában tanító Zdeňek Záhoře tanár házassági ajánlatát, aminek következtében le kellett mondania oktatói állásáról. Ezt követően újságírással foglalkozott, legtöbbször a szociális területet érintő témákban publikált.

Az első Csehszlovák Köztársaság megalakulásával az új társadalmi viszonyok között megtalálta a számára vállalható szociális területen a hivatásszerű életpályát. A Népjóléti Minisztériumban lett az ifjúsági szociális gondoskodás területének felelőse. Nagy életkedvvel és elképzelésekkel kezdeményezte a gyermekeiket egyedül nevelő anyák tanácsadó intézményhálózatának kiépítését. A Védelem Egyesületének keretében, Charlotte Garrigue Masaryková, mint a köztársasági elnök felesége támogatásával Női Otthon létesült a Prága-Žižkov lakónegyedben, a vidékről kényszerűen a fővárosba költöző nők befogadására.

Tíz éven át volt a Fiatal Keresztény Nők Egyesületének elnöke. 1929-ben Madla kezdeményezésére a prágai Žitná utcában megépült egy újabb impozáns épület – a Nők Háza, ahol az országban elsőként önkiszolgáló étkezdét, a tetőtér padlásán tornatermet létesítettek. Az egyik vidéki instruktori munkája során szélütés érte, majd rövid időn belül, 44 éves korában elhunyt. Fájdalmas kimondani, hogy Božena Němcová ezen utódjának élete is idő előtt fejeződött be.

A képzőművészeti képesség rejtélye

Němec Károly másik leszármazottja Vladimír, aki a prágai Vodičkova utcai leánygimnázium tanára volt. 85 éves korában, 1948-ban hunyt el, hátrahagyva két gyermekét, Miladát és Tamást. Mindkettő az orvosi pályát választotta. Tamás az a teóriával vált „ismertté”, hogy szerinte Božena Němcová a spanyol Francisco Goya leánya. Apjának régi szekrényében négy grafikát fedezett fel, amit dédnagyanyjától örökölt. Ebből három Rembrandt műve, egy pedig állítólag Goya alkotása. Az e témában kiötlött elméletét nyomtatásban meg is jelentette. A mai felgyorsult világban ez a meggyőződése kétségeket támaszthat, ennek ellenére elgondolkodtató az a tény, hogy a Božena négy gyermeke közül kettőnek kifejezetten elismerésre méltó képességei voltak a festészet terén.

A szeretet keresése

Az egyetlen élő utód Vladimír Němec leányának, Miladá-nak (férje után Léblová) a leszármazottja,

5. kép. Božena Němcová egyetlen élő leszármazottja, Michaela Procházková (sz. 1950) az üknagyanya portréjával

Fig. 5. Michaela Procházková (born in 1950) is the only living descendant of Božena Němcová, with the portrait of her great-great-grandparent

aki Boženának ükunokája: Michaela Procházková (sz. 1950), író, újságíró (5. kép). A Csehszlovák Huszita Egyház felszentelt papjaként szolgált 2013-ig. Ezt követően rövid időre gyermekgondozó lett, majd az önkormányzatának felkérésére főállású gyermekfelügyelő, azaz szociális munkás. Azok, akik ismerik Božena Němcová írói munkásságát, a róla készült festményeket és rézkarcokat, a filmben interjút adó Michaela személyében sehol nem fedték fel a hasonlóságot. Ő erről így nyilatkozott: „Gondolom, sem termetre, sem külsőre hasonlóság nem fedezhető fel. De a belső világát igen közelinek érzem, azonosulok vele. Az írásait felszólításnak tekintem, és azokat magaménak érzem. A cseh szólás-mondás, »ami a szívemen, az a nyelvemem«, mindkettőnkre érvényes. Megértem nála a szeretet és a szerelem keresését, annak fontosságát, létszükségletét. Az ember teljességre vágyik. Minden ember önmagában valójában fél ember. Ezért a nő férjre, társra vágyik és fordítva. Csak ezután lesz a két fél egy pár” – vallotta Michaela a televízió nézőinek. Az ükszüloktől – eddigi kutatások alapján – nem maradt hátra más személyes emlék a családban, csak egy fából faragott, szőlőleveles díszítésű kancsó, amit Jaroslav saját kezűleg készített édesanyja köszöntésére, aki az íróeszközeit tartotta benne. Ékességként őrzik továbbá annak a babérkoszorúnak egyik levelét, ami Karel Havlíček Borovský⁴ koporsóját borította. Božena, mint harcostárs és tisztelő, a keresztfájára a temetés dátumát saját kezűleg írta rá.

ZÁRSZÓ HELYETT

A *Božena* című dokumentumfilm a cseh történelem két évszázadát tárja elénk, egy terebélyes család-ágainak bemutatásával, úgy, hogy nem vesszük észre az egyébként drámai társadalmi fordulatokat, melyeket az alkotók bizonyos tudatossággal mellőztek: a 19. századi reformkor, a dualizmus, az első világháború, az első Csehszlovák Köztársaság megszületése (1918), a müncheni egyezmény (1939), ennek nyomán a cseh-morva ellenállás a II. világháború időszakában, a második Csehszlovák Köztársaság kikiáltása (1948), az önálló Cseh Köztársaság törvénybe iktatása (1993). A film a korszakváltások folyamatának politikai és ideológiai harcaitól távol tartja nézőit, nem bonyolódik azok elemzésébe. Érvényesíti azonban Tacitus római gondolkodó történelemfelfogását, mely szerint csak „harag és részrehajlás nélkül” nézzünk múltunkba.

Másik tanulság a képsorok láttán, ahogy az utódok, nevelőszülők terelgetik gyerekeiket a társadalmi elvárások felé, egészen a felnőtté válásig (a haza iránti hűség, a tisztesség, a műveltség...), megadva számukra – bár korlátozott mértékben – a választás lehetőségét, annak korlátaival együtt.

Itt jelentkezik egy hiányérzet: a film kevésbé épít az igen gazdag forrásokra, a meglévő levelezésre, amelyek a Božena Němcová Múzeum (Česká Skalice), Náprstek Múzeum (Prága), Nemzeti Irodalom Múzeuma (Prága), Zdenka Kopala Alapítvány (Svitavy) révén elérhetők. A témában elért tudományos eredmények publikálásra kerültek szaklapokban, kötetekben (HORRÓK–HORRÓK 2012, 85–94).

Összefoglalva elmondható, hogy a Němec házaspár gyermekei és örökösei életpályájukon tisztességgel élték életüket, az adott kor liberális polgáraitól jól illeszkedtek a kor követelményeihez – ellentétben Božena és Josef hivatástudatával, akik életcélokért, ideálokért küzdöttek. Az egyetlen élő ükunoka, Michaela életének mezsgyéjén saját elhatározásaiból döntött, ahogy döntött. Nincsenek előítéletek visszafelé, de a mára vonatkozóan sem. Az örökösben él Božena szelleme.

BOŽENA EMLÉKEZETE MEGYÉNKBEN

A két világháború közötti időszakban Miskolcon a Búza téri vásárcsarnok falánál emlékeztek meg első alkalommal Božena Němcová íróról, emléktábla felavatásával. Az 1944. június 2-i bombatámadáskor a csarnok súlyosan megrongálódott, az emléktábla is megsemmisült. Ezidáig nem sikerült felkutatni az avatást kezdeményező nevét és annak időpontját. Dobrossy István helytörténész többek elmondására alapozva állította a tábla létezését.

Božena Němcová emlékhelyek 2013–2017 között több helyen is átadásra kerültek (6–7. kép). Miskolcon a Búza téren, a Vásárcsarnok falán emléktábla (2013); Bükkszentlászlón faragott emlékoszlop (2015), az edelényi Kastélyszigeten emlékfá (hársfa, 2015); a Harsány–Kisgyőr országút elágazásánál relief és emléktábla (2017) őrzi a cseh író emléket, jelzi magyarországi útjainak állomásait, útleírásainak jellegzetes helyszíneit (8. kép). Az emlékhelyek kezdeményezésének, létrehozásának, felavatásának körülményeiről a megyei napilap is részletesen írt 2017-ben.⁵

A rá vonatkozó magyar nyelvű szakirodalom és ismeretterjesztő irodalom is jelentős. A Herman

4 Karel Havlíček Borovský (1821–1856): Božena Němcová kortársa, a reformokért bátran küzdő ifjú újságíró, aki megismerte és átélte a bécsi titkosrendőrség megfigyeléseit, a jogtalan bírósági eljárásokat és a száműzetés lelki fájdalmait.

5 Božena Němcová: hidat képezett a cseh és a magyar nép között. *Észak-Magyarország*, 2017. július 6. <https://boon.hu/helyi-kozelet/bozena-nemcova-hidat-kepezett-a-cseh-es-a-magyar-nep-kozott-interju-havasi-bela-tanarral-2482327/> (Letöltés: 2021. nov. 3.)

6. kép. A Kisgyőr–Hársány útelágazásnál felállított emlékkő avatásának meghívója, 2017. (A szerző tulajdona)
 Fig. 6. Invitation card for the initiation ceremony of the memorial plaque at the Kisgyőr–Hársány crossroads, 2017. (Owned by the author)

7. kép. Juraj Chmiel cseh nagykövet és Offertáler-Havasi Béla tanár leleplezik az új emlékművet a Kisgyőr–Hársány útelágazásnál, 2017. (A fénykép a szerző tulajdona)
 Fig. 7. Juraj Chmiel (ambassador of the Czech Republic) and Béla Offertáler-Havasi (teacher) dedicate the new memorial plaque at the Kisgyőr–Hársány crossroads, 2017 (Photo owned by the author)

8. kép. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Božena Němcová emlékhelyek (képeslap, a szerző tulajdona)

Fig. 8. Memorial sites of Božena Němcová on the territory of Borsod-Abaúj-Zemplén county (postcard, owned by the author)

Ottó Múzeum 1963-ban kiadta a Múzeumi Füzetek sorozatában „Božena Němcová miskolci levelei” címen a *Magyarországi útiemlékek* régiónkra vonatkozó egyes fejezeteit (NĚMCOVÁ 1963). 2014-ben ugyanez a munka második, bővített kiadásban is megjelent (NĚMCOVÁ 2014). A Búza téri piac kapcsán hosszan idézi ezt a szöveget Dobrossy István (DOBROSSY 2002, 32–40). A Herman Ottó Múzeum Évkönyvében Offertáler-Havasi Béla tolmácsolásában megjelent egy nemzetközi konferen-

cia kötetének egyik tanulmánya, amely a Němec házaspár titkosrendőrég általi megfigyelését elemzi (HLAVAČKA–ROSSOVÁ 2016, 255–263). A következő évben *Božena Němcová, a cseh széppróza megteremtője* címmel önálló kötet jelent meg a miskolci Bíbor Kiadó gondozásában (OFFERTÁLER-HAVASI 2017), majd az Avasi Értéktár sorozat V. füzetében jelent meg egy rövidebb írás (OFFERTÁLER-HAVASI 2018).

IRODALOM

DOBROSSY István

2002 *Piac, vásár, sokadalom Miskolcon. A Búza téri Vásárcsarnok története.* Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc.

HLAVAČKA, Milan – ROSSOVÁ, Marcela

2016 Kultúra és hatalom a neoabszolutizmusban Božena Němcová a rendőrség és a férje megfigyelése alatt. (Ford. és előszót írta: OFFERTÁLER-HAVASI Béla.) *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LV. 255–263.

HORKÝ, Milan – HORKÝ, Roman (szerk.)

2012 *Božena Němcová. Život – dílo – doba.* [Božena Němcová. Élete – munkássága – kora.] Muzeum Boženy Němcové, Česká Skalice.

NĚMCOVÁ, Božena

1911 *Sebrané spisy Boženy Němcové* Sv. X. [Božena Němcová összegyűjtött levelezései, X.

kötet]. (szerk.): VLČEK, Jaroslav. Jan Leichter, Praha.

1963 *Miskolci levelek. Fejezetek a magyarországi útiemlékekből* (1851). Ford. és szerk. DOMIN Károly. (Múzeumi Füzetek 15.) Herman Ottó Múzeum, Miskolc.

2014 *Miskolci levelek. Fejezetek a magyarországi útiemlékekből.* Szerk. TÓTH Arnold, ford. DOMIN Károly és OFFERTÁLER-HAVASI Béla, előszó OFFERTÁLER-HAVASI Béla. Második, bővített kiadás. Herman Ottó Múzeum, Miskolc.

OFFERTÁLER-HAVASI Béla

2017 *Božena Němcová, a cseh széppróza megteremtője* (1820–1862). Bíbor Kiadó, Miskolc.

2018 Božena Němcová. In DARÁZS Richárd (szerk.): *Avasi kilátás.* (Avasi Értéktár V.) Avasi Borút Egyesület, Miskolc. 6–7.

**FILM AND REMEMBRANCE
200TH ANNIVERSARY OF BOŽENA NĚMCOVÁ'S BIRTHDAY**

Keywords: Czech National Literature, 19th century, romanticism, film review, commemoration

In 2020 the 200th anniversary of the Bohemian female writer Božena Němcová (1820–1862) was celebrated in the Czech Republic. This publication is dedicated to the review of a documentary film titled *Božena* shown on the Czech Television, and discusses some phenomena of the Bohemian cult and commemoration. The film presented the descendants of the authoress, and introduced new biographical data on her children, grand- and grand-grand-children. The remembrance of Božena Němcová is quite lively in Hungary, in the city of Miskolc and in the surrounding region of Borsod-Abaúj-Zemplén county as well. Over the last decade, several memorial sites and plaques were initiated (Miskolc, Bükkzentlászló, Edelény, Kisgyőr–Harsány crossroads). Some new publication also emerged on the life and works of the authoress, regarding her close cultural connections to Hungary and the Hungarians. [translated by Arnold Tóth]

Béla Offertáler-Havasi

